

Ex stirpe Arnolphi imperatoris* – recepcja interpolacji w opisie genealogii św. Jadwigi w tekstach jadwiżańskich epoki wczesnonowożytnej

Die genealogischen Ausführungen bilden einen der interessantesten Bestandteile des der hl. Hedwig von Schlesien gewidmeten hagiographischen Textkorpus, das in verschiedenen Versionen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts überliefert wurde. Der Beitrag konzentriert sich auf die protestantische Interpolation über die Abstammung der hl. Hedwig von Kaiser Arnulf, die seither oft den mittelalterlichen Stammbaum ersetzt hat, wobei die ursprüngliche ideologische Botschaft beibehalten wurde.

The genealogical parts form one of the most interesting components of the hagiographical text corpus dedicated to Saint Hedwig of Silesia that was handed down in different versions until the end of the 18th century. The paper focuses on the Protestant interpolation about Saint Hedwig's descent from Emperor Arnulf, which has since often replaced the medieval family tree, while retaining the original ideological message.

Jedną z ciekawszych zmian zachodzących w wywodach genealogicznych św. Jadwigi prezentowanych w późniejszej tradycji hagiograficznej jest popularna w okresie wczesnonowożytnym interpolacja o pochodzeniu rodziny ojca świętej, księcia Meranii Bertolda II (IV), od cesarza Arnulfa i Karola Wielkiego. Informacja o tych niezwykle słynnych, a jednocześnie na tyle odległych czasowo, że bardzo wątpliwych i trudnych do udowodnienia przodkach księcia Meranii, uzupełniała najbardziej rzucające się w

* Niniejszy artykuł stanowi jeden z wątków przygotowywanej przeze mnie pod opieką dr. Miłosza Sosnowskiego pracy licencjackiej pt.: Genealogia św. Jadwigi – stan badań i perspektywy badawcze.

oczy luki w oryginalnym przekazie traktatu genealogicznego. Uzupełnienie to stało jednak w sprzeczności z założeniami anonimowego autora pierwotnej *Genealogii św. Jadwigi* – integralnej części stanowiącego źródło i podstawę wszystkich późniejszych utworów jadwiżańskich opracowanego przez niego korpusu tekstów hagiograficznych znanych współcześnie pod zbiorczym tytułem *Vita sanctae Hedwigis*.

Bliższe spojrzenie na tekst pierwotnej *Genealogii św. Jadwigi* i dobór zawartych w nim informacji pozwala przypuszczać, że autor zgodnie z przyjętą metodą pracy starał się wystrzegać podawania zmyślonych i niepewnych wiadomości – nawet jeśli miałyby one zwiększać rangę rodu świętej. Odwoływanie się do przodków rzekomych nie było konieczne – już udokumentowane i dobrze znane współczesnym pochodzenie księżnej wystarczająco potwierdzało znakomitość rodziny, której przymioty święta miała odziedziczyć i przekazać potomnym. Dodawanie w tym miejscu legendarnych przodków bez precyzyjnego przeprowadzenia wywodu z wylizaniem wszystkich ogniów pośrednich łączących z nimi św. Jadwigę pozbawiłoby utwór jego charakterystycznego, wyjątkowo ścisłego osadzenia w wiarygodnych ramach źródłowych.

W niniejszym artykule chciałbym najpierw przybliżyć charakter *Genealogii św. Jadwigi* i miejsce tego utworu w korpusie tekstów jadwiżańskich, zwracając uwagę na wypływające z niego przesłanie ideologiczne wyrażające ideę *beata stirps*. Następnie zamierzam przyjrzeć się bliżej interpolacji o patrylinearnych przodkach św. Jadwigi oraz jej występowaniu w różnego rodzaju tekstach poświęconych tej świętej w epoce wczesnonowożytnej, a także podjąć próbę odpowiedzi na pytanie o jej pochodzenie i ewentualne zmiany, które wprowadziła w przekazie ideologicznym utworów jadwiżańskich.

Genealogia św. Jadwigi a idea beata stirps

Św. Jadwiga Śląska, urodzona w latach 70. XII wieku w rodzinie hrabiów Andechs i książąt Meranii (wówczas lenników Świętego Cesarstwa Rzymskiego), została w wieku 12 lat żoną piastowskiego księcia Henryka I Brodatego, władcy Śląska – obszaru, na którym w sposób szczególnie wyraźny krzyżowały się ówczesnie wpływy etnicznych i językowych grup niemieckiej i polskiej. Pochodzenie z rodu arystokracji Rzeszy, wżenie się w polską dynastię panującą, zamieszkanie i działalność na władanym przez małżonka Śląsku, na którym koegzystowały obie wspomniane społeczności, okazały się czynnikami, które w oczach potomnych uczyniły słynącą ze

świętobliwości i działalności dobroczynnej księżną »patronką polsko-niemieckiego pojednania«.¹

Podstawowym źródłem historycznym dotyczącym życia i działalności św. Jadwigi pozostaje poświęcony jej korpus tekstów hagiograficznych, który według aktualnego stanu badań swój ostateczny kształt uzyskał około roku 1300 (choć jego główny zrąb opierać się miał na tekstach wcześniejszych, powstających już podczas starań o kanonizację księżnej). Jak dotąd pierwotny średniowieczny korpus doczekał się szeregu badań,² wydań pojedynczych rękopisów oraz trzech względnie kompletnych edycji, z których ostatnią i najpełniejszą przygotował jeszcze w XIX wieku Aleksander Semkowicz.³

Stałym, występującym w większości kodeksów elementem tego korpusu był traktat znany pod zwyczajowym tytułem *Genealogia św. Jadwigi* zawierający wyczerpujące: (1) agnacyjne przodków wywodzącej się z dynastii Wettinów matki świętej aż do szóstego pokolenia, (2) jej krewnych – przedstawicieli poszczególnych gałęzi wspomnianego rodu żyjących aż do końca XIII wieku, a także (3) należących do różnych linii dynastii Piastów potomków księżnej. Autor traktatu zgodnie ze sformułowaną we wstępie zapowiedzią starał się raczej wiernie trzymać informacji zaczerpniętych z wiarygodnych źródeł – starych kodeksów i relacji »wiedzających«, wyraźnie informując o ich ewentualnym deficycie, niż uciekać się do domysłów. Właśnie ze względu na rzetelność traktat jest powszechnie uważany za godny zaufania pod względem trafności opisywanych powiązań genealogicznych (por. Jasiński 1984: 195–204).

Równie ważne co kwestia wiarygodności treści genealogicznych zawartych w traktacie jest pytanie o przyczyny powstania tej części dzieła i jego przekaz ideologiczny. W świetle ostatnich dekad badań nad średniowiecznymi utworami hagiograficznymi dostrzeżona została przewijająca się w nich idea *beata stirps* (tj. rodu, w obrębie którego świętość była dziedziczona), która została opisana najpełniej w pracach André Vauchez’a i Gábora Klaniczaya (por. Vauchez 1977; Vauchez 1997: 158, 173–183; Klaniczay 2002). Według nich idea ta wywodzić się miała z wczesnośredniowiecznej tradycji wiążącej świętość z przymiotami wynikającymi ze szlacheckiego pochodzenia. Choć na terenach śródziemnomorskich już od końca XII wieku świętymi coraz częściej

1 Określenie to zyskało popularność w publicystyce katolickiej (por. Wojtas 2015; Białkowski 2017).

2 Żywot św. Jadwigi doczekał się bardzo obszernej literatury, której znaczna część omówiona została w pracy Michalski 2004; godne uwagi są publikacje zawarte w zbiorach: Bobowski / Kaczmarek 1995 lub Araszczuk 2017 – tam też dalsze wskazania bibliograficzne.

3 *Vita sanctae Hedwigis* [Semkowicz, A. (wyd.)] (1884). W: *Monumenta Poloniae Historica*, tom 4, s. 501–655 (*Vita maior*, s. 510–633; *Vita minor* s. 634–642; *Tractatus sive speculum genealogie* [...], s. 642–651; tablice genealogiczne do traktatu, s. 652–655).

zostawały osoby spoza kręgów dynastycznych i szlacheckich, to na północ od Alp na ołtarze wynoszeni byli nadal głównie przedstawiciele elit. W połączeniu z przypisywaniem poszczególnym rodom szczególnych predyspozycji do świętości (w związku ze znaczną ilością kanonizowanych i czczonych krewnych) prowadziło to do istotnego wzrostu prestiżu takich »świętych« dynastii, służącego nieraz ich »legitymizacji poprzez sakralizację« (por. Michalski 2004: 164–180). Szczególny wyraz przekonania o związku znakomitości pochodzenia, świętości i łask przekazywanych drogą dziedziczenia dał autor pierwotnej wersji korpusu tekstów jadwiżańskich na początku swojego dzieła, pisząc o świętej jako o »wybornym owocu ze szlachetnego drzewa, który zachował swoje przymioty dla potomnych« (*Vita sanctae Hedwigis* 1884: 512).

Geneza interpolacji o Arnulfie i jej znaczenie dla przesłania wywodu genealogicznego św. Jadwigi

Koncepcja dziedziczenia uzupełniająca się ze znakomitym pochodzeniem świętości okazywała się niezwykle użyteczna pod względem ideologicznym. Zawarty w korpusie tekstów jadwiżańskich traktat genealogiczny prezentował szlachetne pochodzenie świętej i jej znakomite ustosunkowanie rodzinne wśród współczesnych autorowi dynastów, jednocześnie wyliczając partycypujących w jej świętości potomków z dynastii Piastów. Tekst ten był bardzo atrakcyjny pod względem propagandowym dla przedstawicieli śląskiej linii Piastów, którzy (jak Ludwik I brzeski) nieraz zlecali jego powielanie (por. *Vita sanctae Hedwigis* 1884: 501; Klaniczay 2002: 220–221).

Upływ czasu prowadził do zacierania się pamięci o osobach występujących w *Genealogii św. Jadwigi*. Po śmierci część z nich popadała z biegiem lat w zapomnienie, a ci najpopularniejsi obrastali legendą. Wygasały również poszczególne linie rodów opisanych w *Genealogii*, a imiona i tytułatura ich przedstawicieli mówiły coraz mniej późniejszym czytelnikom. Można przypuszczać, że często nie mogli oni powiedzieć o tych osobach nic więcej poza wyczytanymi w *Genealogii* imionami. Tylko identyfikacja poszczególnych rodów mogła im pozwolić na skojarzenie wzmiankowanych postaci z ich współczesnymi krewniakami. Wyjątek stanowili tu jedynie czytelnicy dobrze rozeznani w zawilóściach genealogii dynastycznej.

Do tego zerwania związku pomiędzy genealogiczną przeszłością a współczesnością dla późniejszych odbiorców przyczynić się mogło zaniechanie uzupełniania w kolejnych kopiach *Genealogii* informacji genealogicznych o potomkach świętej z okresu po spisaniu oryginalnego tekstu (czego poza dwoma czternastowiecznymi wy-

jątkami w zasadzie nie praktykowano). Rozbudowana genealogia, w każdym następnym pokoleniu coraz mniej rozumiała dla nieprzygotowanych czytelników, przedstawiała stały element zbiorów jadwiżańskich. W późniejszych kodeksach często ją pomijano, zadowolając się skróconym wywodem genealogicznym z początku Żywota Większego. Nawet on ulegał jednak niekiedy mechanicznym skróceniom. Późniejszym odbiorcom wystarczało samo wspomnienie szlacheckiego pochodzenia św. Jadwigi bez dokładnego odwoływania się do jej rodowodu.

Można sądzić, że z tej właśnie przyczyny, kiedy *Genealogia* straciła dla późniejszych odbiorców walor umocowania źródłowego, a jej bohaterowie stali się dla nich abstrakcyjni, otworzyła się droga do uzupełnienia wywodu o bardziej znane, owiane legendą postaci, które swoimi imionami lepiej »firmowały« szlachetność pochodzenia św. Jadwigi. W taki sposób można spojrzeć na wzmianki o cesarzu Arnulfie i Karolu Wielkim jako przodkach Bertolda, ojca św. Jadwigi. Po raz pierwszy w sposób dający się datować zostały one umieszczone zamiast pierwotnej *Genealogii* w opisie życia świętej w tekście *Brevis expositio stirpis et vitae Beatae Hedvigis*, stanowiącym część wielkiego dzieła *Gentis Silesiae Annales* Joachima Cureusa (1532–1573). Powołanie się na jej pochodzenie:

Fuit familia paterna ex stirpe Arnolphi imperatoris nati ex posteritate Caroli Magni [...]. Is habuit filium naturalem Rapoldum conditorem stirpis AndeChessanae in Bauaria⁴ (Cureus 1571: 73)

stało się dla odbiorców dobitnym dowodem bardzo wysokiego urodzenia księżnej.

Cureus, syn sukiennika, po studiach w Wittenberdze (gdzie był uczniem Filipa Melanchtona i Caspara Peucera), Padwie i Bolonii zasłynął jako lekarz, teolog i historyk sprzyjający rozwojowi reformacji na terenach śląskich. Pod koniec życia, mimo niechęci do pracy dydaktycznej, na zaproszenie księcia Jerzego II przybył jako wykładowca do Brzegu, gdzie zmarł w stosunkowo młodym wieku (por. Kasprowska-Jarczyk 2011: 19–93). W spisanych pod koniec życia *Gentis Silesiae Annales*, swej najsłynniejszej pracy historycznej, wykazywał on m.in. odrębność Śląska od Polski, uzasadniając to »pragermańskością« ziem śląskich. Wyróżniający się w jego dziele tekst *Brevis expositio stirpis et vitae Beatae Hedvigis* stanowił bezprecedensową reinterpretację żywota św. Jadwigi w duchu luterańskim. Cureus krytykował dotychczasowe teksty jadwiżańskie

4 Tłum. aut.: »Rodzina ze strony ojca była z rodu Arnulfa cesarza zrodzonego z potomstwa Karola Wielkiego [...]. Miał on syna naturalnego Rapolda, założyciela rodu andeckiego w Bawarii«.

[»ipsa historia, qui in templis legitur«⁵ (Cureus 1571: 72)], zarzucając im naiwność. W związku z tym, częściowo opierając się na nich, częściowo z nimi polemizując w duchu luteranśkim, a częściowo je racjonalizując, napisał nową wersję żywota, pozwalającą nadal czcić księżną jako pobożną, umiłowaną »matkę ojczyzny« (por. Harasimowicz 1995: 400–403; Gottschalk 1959: 1–15).

Atakując materiał źródłowy za opisywanie mało prawdopodobnych, cudownych zdarzeń, Cureus uzupełnił jednocześnie swoje dzieło o informacje legendarne w miejscach, w których teksty jadvizańskie trzymały się zwykle wiernie źródeł. Wzmianka o pochodzeniu rodu hrabiów Andechs od niejakiego Rapolda, naturalnego syna cesarza Arnulfa z Karyntii, który z kolei był potomkiem Karola Wielkiego, przy jednoczesnym uznaniu przodków matki świętej, margrabiów wschodnich, za margrabiów Austrii, mimowolnie wzmacniała w żywocie przekaz ideologiczny podobny do dawnej idei *beata stirps*. W połączeniu z zawartą w tekście pochwałą potomków św. Jadwigi, książąt legnickich, jako prawowitej linii potomków królów Polski, popularność tego utworu podnosiła prestiż władzy tej gałęzi Piastów z racji ich znakomitego »cesarskiego i świętego« pochodzenia. Za sprawą wspomnianej re-interpretacji żywota świętej, renomy wynikającej z pochodzenia od niej nie osłabiała nawet przejście Piastów śląskich na luteranizm.

Praca Cureusa spotkała się z ostrą reakcją katolickich środowisk intelektualnych. Zarzucano mu »uczynienie dobrej luteranki« z katolickiej świętej (por. Małecki 2011: 48–51; Kasprowska-Jarczyk 2011: 92–93). Polemikę z całością dzieła podjął Marcin Kromer (1512–1589) w traktacie *Polonia, sive de situ [...] z 1577 roku*. Z właściwą sobie erudycją skrytykował on główne założenia pracy śląskiego historyka oraz protestanckie wpływy w jego utworze – w tym podążanie za »wątpliwymi« autorytetami, »z jego nauczycielami Melanchtonem i Peucere« na czele [»cum praeceptoribus suis Melanchthone et Peucero« (Kromer 1577: B-Bijv)]. Jak się okazuje, to właśnie z ich *Chronicon Carionis* Cureus zaczerpnął informacje o przodkach rodu książąt Meranii. Praca ta, ciesząca się ogromną popularnością w protestanckich kręgach intelektualnych wczesnej nowożytności, w oryginale pozbawionym jeszcze informacji o takich potomkach Arnulfa spisana została po niemiecku przez Johanna Cariona (1499–1537) na prośbę Melanchtona (1497–1560). W krótkim czasie okazało się jednak, że przestała ona spełniać stawiane jej wymagania, wobec czego po śmierci Cariona Melanchton postanowił osobiście dokonać jej łacińskiej przeróbki z uzupełnieniami, wydawanej partiami pod tytułem upamiętniającym autora pierwotnego

5 Tłum. aut.: »ta historia, która jest czytana w świątyniach«.

dzieła. Śmierć Melanchtona w 1560 roku zmusiła jego ucznia i współpracownika Peucera (1525–1602) do zredagowania i ukończenia pracy na podstawie materiałów pozostawionych przez Melanchtona (por. Lotito 2019: 207–280). Częścią ukończoną już przez Peucera była wydana po raz pierwszy w 1562 roku *Tertia pars Chronici Carionis*, z której wzmiankę o pochodzeniu rodu Andechs w niemal niezmienionej postaci zaczerpnął do swojej pracy pewny jej naukowej wartości Cureus:

[Arnolphus] habuit et Rapoldum filium conditorem stirpis Andechsiane in Bauaria [...]. Ex eadem familia nate sunt sororem [...] et Sancta Heduigis, nupta Henrico Barbato duci Silesiae.⁶ (Melanchton / Peucer 1562: 73v)

Inne przykłady występowania interpolacji o Arnulfie

Przez dwa stulecia, które upłynęły od czasu publikacji dzieła Cureusa, zawarte w nim wzmianki dotyczące genealogii św. Jadwigi przeniknęły do prac innych autorów (także katolickich). Znamiennym przykładem jest tu trzecia drukowana wersja niemieckojęzyczna żywota świętej wydana przez Matthaëusa Zeidlera (1626–1697) w 1686 roku, która w przeciwieństwie do dwóch poprzednich nie zawierała pierwotnej *Genealogii*, zawierała natomiast informację o pochodzeniu św. Jadwigi od cesarza Arnulfa:

Die vätterliche fürtreffliche Familia ist gewachsen/ von dem großmächtigen Stammhauß Kaysers Arnolphi, welcher ein Nachkömmling war des Caroli M.⁷ (Zeidler 1686: 19)

Z tego właśnie wydania korzystali, poczynając od Martina Florianana Rimplera, liczni późniejsi pisarze religijni tworzący dzieła poświęcone św. Jadwidze.

Rimpler, licencjat teologii i duszpasterz w Ottendorff, w 1697 roku napisał 24 dyskursy poświęcone św. Jadwidze (rozszerzone i wzbogacone o gotowy materiał kaznodziejski przystosowany do tekstów biblijnych przeznaczonych na konkretne niedziele roku liturgicznego) pod tytułem *Patrocinale Silesiae* (por. Gaj 2007: 166–169). Część jego dzie-

6 Tłum. aut.: »[Arnulf] miał i syna Rapolda, założyciela rodu andeckiego w Bawarii [...]. Z tejże rodziny urodziły się siostry [...] i święta Jadwiga, zaślubiona Henrykowi Brodatemu, księciu Śląska«.

7 Tłum. aut.: »Znakomita ojcowska rodzina wyrosła z potężnego rodu cesarza Arnulfa, który był potomkiem Karola Wielkiego«.

ła poświęcona żywotowi św. Jadwigi, a zaczerpnięta wedle autora od Zeidlera, zawiera wywód genealogiczny dobrze znany z Cureusa, z identyczną wzmianką:

Fuit familia paterna ex stirpe Arnolphi imperatoris nati ex posteritate Caroli Magni⁸. (Rimpler 1697: 1)

Z Zeidlera korzystał również przy pisaniu swojego dzieła *Exempel der Schlesier* wzorujący się na Rimplerze jezuita z Twardocic Karl Xaver Regent (1689–1752), znany również z działalności misyjnej skierowanej przeciwko wyznawcom nauk Caspara Schwenckfelda (por. Harasimowicz 1995: 400). Na początku części jego dzieła poświęconej żywotowi św. Jadwigi także on zawarł niemal identyczną jak u Zeidlera wzmiankę:

Die vätterliche Familia ist gewachsen von dem großmächtigen Stammhauß Kaysers Arnolphi, welcher ein Nachkömmling war des Caroli Magni.⁹
(Regent 1723: 1)

W szczególnie rozbudowanej i erudycyjnej formie interpolacja o Arnulfie przeniknęła do pracy Ludwika Jerzego Miskego (1692–1768) z 1724 roku zatytułowanej *Zwierciadło przykładowości*. Utwór ten, dedykowany ksieni trzebnickiej Benedykcie Mariannie Biernackiej, był najobszerniejszym dziełem tego znakomicie wykształconego franciszkanina konwentualnego z Opola (por. Rok 1995: 257–258). Rozbudował on interpolację o dodatkowe wiadomości na temat Arnulfa z Karyntii oraz Karola Wielkiego, jeszcze bardziej podkreślając przez to ich rolę w wywodzie:

Ta prześwietna familia Bertholda S. Jadwigi Oyca swoy początek miała od Arnulfa Rzymskiego Cesarza oraz Franczey Wschodniey Monarchy [...]. Ten Arnulfus szedł z potomstwa Karola Wielkiego Cesarza [...]. (Miske 1724: 9).

Informację tę przejmuję za Miskem w formie skróconej druk z 1780 roku, zawierający krótki żywot św. Jadwigi i zbiór modlitw, opisany bliżej przez Bogdana Roka (por. Rok 1995: 258–259). Interpolacja w tym dziele jest jednak mechanicznie ucięta po pierwszym zdaniu:

8 Tłum. aut.: »Rodzina ze strony ojca była z rodu Arnulfa cesarza zrodzonego z potomstwa Karola Wielkiego«.

9 Tłum. aut.: »Ojcowska rodzina wyrosła z potężnego rodu cesarza Arnulfa, który był potomkiem Karola Wielkiego«.

Ta prześwietna familia Bertholda S. Jadwigi Oyca swoy początek miała od Arnolfa Rzymskiego Cesarza. (Świątobliwy żywot 1780: 7).

Ostatnim godnym uwagi przykładem występowania interpolacji o Arnulfie są dwie zaginione obecnie wczesnonowożytnie tablice z kościoła przyklasztornego w Trzebnicy opisane w XIX wieku przez Aloysiusa Bacha. Jedna z nich, w której Wojciech Mrozowicz dostrzegł najmłodszą redakcję tzw. *Rocznika trzebnickiego*, zawiera interpolację w formie identycznej jak u Rimplera (por. Mrozowicz 2004: 322, 326), druga natomiast zawiera zwrot w niespotykanej nigdzie indziej formie:

Genus illi augustum a Carolo Magno per Arnulphum Caes. et. March.
Meraniae¹⁰ (Bach 1859: 95).

Podsumowanie

Powtarzająca się w licznych tekstach interpolacja o Arnulfie była najpopularniejszym zniekształceniem w sposobie prezentacji rodowodu św. Jadwigi w epoce wczesnonowożytnej. Mimo protestanckiej proveniencji przeniknęła ona do katolickich opisów życia i działalności św. Jadwigi, a nawet na tablice umieszczone w kościele przyklasztornym w Trzebnicy, wypierając przy tym wiarygodną pierwotną *Genealogię św. Jadwigi*. Nastąpiło to zapewne ze względu na jej związość i atrakcyjność – dwaj niezwykle popularni wczesnośredniowieczni władcy byli przodkami znacznie suastywniej działającymi na wyobraźnię większości ówczesnych odbiorców niż prawie zupełnie już anonimowi poświadczeni źródłowo przodkowie i krewni świętej. Interpolowana wzmianka genealogiczna lepiej akcentowała znakomitość rodu, z którą w parze szły zgodnie z ideą *beata stirps* dziedziczone przymioty świętości. Na przeszkodzie odwoływaniu się do pochodzenia od św. Jadwigi nie stało nawet przejście jej potomków, Piastów legnickich, na luteranizm. Interpolacja zachowała swoją popularność aż do epoki naukowych badań nad żywotem świętej, rozpoczętej przez Samuela Beniamina Klosego wraz z publikacją w 1781 roku jego krytycznego wobec nowożytnych przekazów jadvizańskich dzieła *Von Breslau. Dokumentierte Geschichte und Beschreibung* (por. Klose 1781: 399–414).

10 Tłum. aut.: »Pochodzenie jej dostojne od Karola Wielkiego przez Arnulfa cesarza i margrabiów Meranii«.

Bibliografia

Źródła historyczne

- Cureus, J. (1571): *Gentis Silesiae Annales, Complectenses Historiam de Origine, Propagatione et Migrationibus Gentis & Recitationem Paraeciporum Eventuum, Qui In Ecclesiae & Republica usque ad Necem Luuovici Hungariae & Bohemiae Regis Acciderunt. Contexti ex Antiquitate Sacre et Ethnica, et ex Scriptis Recentioribus: Ioachimo Cureo Freistadiensi, Philosopho et Medico in Inclyta urbe Glogoviensi. Cum Privilegio Caesareo amplissimo ad annos X. Witebergae M.D.LXXI*, <https://nzt.net/ark:/13960/s2od8g2pfs1> (dostęp: 29.11.2024).
- Klose, S. B. (1781): *Von Breslau. Dokumentierte Geschichte und Beschreibung. In Briefen. Erster Band: Mit Küpferrn*. Breslau, <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10013396-0>.
- Kromer, M. (1577): *Polonia sive de situ populis, moribus, magistratibus, et republica Regni Poloniae libri duo. Adiuncta est sacerdotis cuiusdam Poloni ad lectorem admonitio de Silesiorum novis annalibus. Coloniae. Anno MDLXXVII*, <https://nzt.net/ark:/13960/s2r1qb84d1n> (dostęp: 25.11.2024).
- Melanchton, Ph. / Peucer, C. (1562): *Tertia Pars Chronici Carionis, a Carolo Magno, ubi Philippus Melanthon desiiit. usque ad Fridericum Secundum. Exposit & Aucta a Casparo Peucer. Witebergae Anno MDLXII*.
- Miske, L. J. (1724): *Zwierciadło Przykadtności, to iest: Świętobliwy Żywot Wielkiej Słzzebnice Boskiej S. Iadwigi przedtym Polskiej, y Śląskiej Xiężny, á teraz Osobliwej Patronki, Sławnego Klasztoru Trzebnickiego dla Zakonníc S. Cystercyenskigo Zakonv Nayszczodroblivszey Fvndatorki przez X. Ludwika Miske Świętey Theologiej Doktorá, Regentá Poznánskiego, y Definitorá Prowincyey Zakonu Bráći Mnieyszych Świętego Franciszka Conventualium Napisany, y przez Drukárską Prásę przed oczy Łáskáwých Czytelnikow z Dozwoleniem Starszych Wystawiony. Roku Páńskiego 1724. w Krakowie, w Drukárni Ianá Domáńskiego I. K. M. Typografá*.
- Regent, K. X. (1723): *Exempel der Schlesier, Oder Vorstellung der fürnehmsten Christlichen Tugenden, welche die vormahlen Durchleuchtigste Hertzogin in Schlesien, anjetzo Glorwürdigste Himmels-Fürstin, Gnädigste Schutz-Frau und Landes-Mutter S. Hedwig zur Lebens-Zeit heylsam geübet, und nach dem Tod zur Nachübung hinterlassen, In eine Trost-reiche Frucht-bringende Andacht, besonders vor die nach Closter Trebnitz Wallfahrende Catholische Christen eingerichtet*. Neyße, <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0000808100000000>.
- Rimpler, M. F. (1697): *Patrocinale Silesiae Et Poloniae Seu Discursus Praedicabiles, Honori Serenissimae Poloniae & Silesiae Ducissae S. Hedwigi Magnae pauperum Patronae, & afflictorum Matrì, Sacrati & virtutibus coruscantibus facile accommodabiles, ideoque; fusiores, ut Selectus pro aliis materiis serviat Lectori; Marginalibus fusissimis, indice copiosissimo, Scripturae & Sanctorum Patrum Autoritate roborati, Apoptegmatum historiarum, ac alia curiosa materia locupletati: cum reductorio ad alios conceptus praedicabiles, Norimbergae, sumptibus Joannis Hoffmann, Bibliopolarae norimbergensis, Anno M.DC.XCVII*, <https://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10693038-4>.
- Świętobliwy żywot wielkiej słuzebnice boskiej S. Jadwigi polskiej i śląskiej xiężnej fundatorki y osobliwej patronki sławnego klasztoru trzebnickiego S. Zakonu Cysterskiego przez drukarską prasę przed oczy łaskawych czytelników roku pańskiego 1780 za dozwoleciem starszych wystawiony. We Wratławiu w Drukarni Iana Kruzera, Biskupskiego Typografa.
- Vita sanctae Hedwigis* [Semkowicz, A. (wyd.)] (1884): W: *Monumenta Poloniae Historica*, tom 4. Lwów, s. 501–655.
- Zeidler, M. (1686): *Tugendreiches Leben, Und fürtreffliche Wunderthaten, Vor-Bey- und nach dem Ableiben, Der Hoch-heil. und Hoch-mächtigen Himmels-Fürstin Hedwigis, Unserer gnädigsten Schutz-Frauen, Und Allgemeinen Mutter aller Bedürfftigen. Anno 1686. Glatz. Gedruckt bey Andreas Pegen*, <https://nzt.net/ark:/13960/s25h8gqd510> (dostęp: 29.11.2024).

Literatura sekundarna

- Araszczuk, S. (red.) (2017): *Wkład św. Jadwigi w kulturowe dziedzictwo Śląska*. Wrocław.
- Bach, A. (1859): *Geschichte und Beschreibung des fürstlichen jungfräulichen Klosterstiftes Cistercienser Ordens in Trebnitz aus den Stifts-Urkunden und anderen bewährten Schriften*, hrsg. von A. Kastner, Neisse, [https://hdl.handle.net/2027/uc1.\\$b155634](https://hdl.handle.net/2027/uc1.$b155634).
- Białkowski, K. (2017): *Patronka pojednania*, <https://wroclaw.gosc.pl/doc/3842672.Patronka-pojednania> (dostęp: 31.07.2021).
- Bobowski, K. / Kaczmarek, M. (red.) (1995): *Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe »Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska«*. Wrocław-Trzebnica 21–23 września 1993 roku. Wrocław.
- Harasimowicz, J. (1995): »Kult świętej Jadwigi Śląskiej w okresie reformacji i odnowy trydenckiej Kościoła«. W: Bobowski / Kaczmarek (red.): *Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe »Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska«*. Wrocław-Trzebnica 21–23 września 1993 roku. Wrocław, s. 387–406.
- Gaj, B. (2007): *Tradycje retoryczne na dawnym Śląsku (XVI-XVIII wiek)*. Katowice / Opole.
- Gottschalk, J. (1959): »Die älteste protestantische Lebensbeschreibung der hl. Hedwig vom Jahre 1571«. W: *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* (17), s. 1–15.
- Jasiński, K. (1984): »Genealogia Św. Jadwigi. Studium źródłoznawcze«. W: Chłopocka / Kürbis (red): *Mente et litteris. O kulturze i społeczeństwie wieków średnich*. Poznań, s. 195–204.
- Lotito, M. A. (2019): *The Reformation of Historical Thought*. St. Andrews.
- Kasprowska-Jarczyk, M. (2011): *Wokół Gentis Silesiae annales Joachima Cureusa. Z dziejów szesnastowiecznej historiografii Śląskiej*. Katowice.
- Klanczay, G. (2002): *Holy rulers and blessed princesses. Dynastic cults in Medieval Central Europe*. Tłum. z jęz. węgierskiego: E. Palmai. Cambridge.
- Małecki, A. (2011): »Mity etnogenetyczne w samoświadomości historycznej na przykładzie historiografii i polsko-niemieckiego pogranicza w XVI w.«. W: *Sensus historiae* (3), s. 35–53.
- Michalski, M. (2004): *Kobiety i świętość w żywotach trzynastowiecznych księżnych polskich*. Poznań, <http://hdl.handle.net/10593/8382>.
- Mrozowicz, W. (2004): »Rocznik trzebnicki (*Annales monasterii trebnicensis*). Z dziejów tradycji tekstu«. W: Wyrwa (red.): *Cysterki w dziejach i kulturze ziem polskich, dawnej Rzeczypospolitej i Europy Środkowej: materiały z siódmej Międzynarodowej Konferencji Cystersologów odbytej z okazji 800. rocznicy fundacji opactwa cysterek w Trzebnicy*. Poznań, s. 319–327.
- Rok, B. (1995): »Św. Jadwiga w polskim piśmiennictwie religijnym czasów nowożytnych«. W: Bobowski / Kaczmarek (red.): *Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe »Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska«*. Wrocław-Trzebnica 21–23 września 1993 roku. Wrocław, s. 251–260.
- Vauchez, A. (1977): »«Beata stirps»: saintete et lignage en Occident aux XIIIe et XIVe siecles«. W: Duby / LeGoff (red.): *Familie et patent dans l'Occident medieval*. Rome, s. 397–406.
- Vauchez, A. (1997): *Sainthood in the later Middle Ages*. Tłum. z jęz. francuskiego: J. Birrell. Cambridge.
- Wojtas, A. (2015): *Św. Jadwiga Śląska – patronka polsko-niemieckiego pojednania*, <https://www.ekai.pl/sw-jadwiga-slaska-patronka-pojednania-polsko-niemieckiego/> (dostęp: 31.07.2021).

Open Access

This paper is published under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>). Please note that individual, appropriately marked parts of the paper may be excluded from the license mentioned or may be subject to other copyright conditions. If such third party material is not under the Creative Commons license, any copying, editing or public reproduction is only permitted with the prior consent of the respective copyright owner or on the basis of relevant legal authorization regulations.